

„Velké ryby jsou až u dna“

(Rozhovor s Helenou Kadečkovou o Islandu a Island'anech, o české nordistice a překládání, o svobodě a izolaci, ale také o rybolovu a počítající vědmě)

Když jsem četla váš překlad Laxnessova románu *Rybí koncert*, měla jsem dojem, že jeho jazyk vychází nejen z konkrétních islandských reálií, ale i ze silného, snad dětského prožitku řeči a krajiny. Soudě podle místních názvů by mohl mít původ na českém venkově. Vidíte mezi českou a islandskou krajinou nějakou spojitost?

To je velký omyl, který zřejmě pochází právě z těch českých převodů islandských názvů. V literatuře skandinávské, islandské i staroseverské jsem se snažila místní názvy vždy přeložit, pokud to bylo namístě, tedy pokud se název vztahoval významově k ději nebo myšlence daného díla. Někdy to vyšlo hezky česky. Ale například v nedávném překladu Laxnessova románu *Křesťanství pod ledovcem* jsou místní názvy docela divoké, ovšem právě tím jsou charakteristické pro postavy i lehce mystický děj. To však je jiná otázka.

Když přemýšlím nebo píšu o islandské krajině, snažím se českou krajinu ze své mysli vytěsnit. Českou krajinu miluju, mám k ní niterný vztah, a čím jsem starší, tím je ten vztah hlubší, ale působí na mě úplně jinak, jako vlídná mateřská náruč, něco harmonického. V islandské krajině mám naopak vždy pocit, že jsem nepatrný tvoreček, který stojí před něčím strašlivě mocným, co je sice krásné, ale co mě stále ohrožuje, z čeho vane nebezpečí, ať jdete po stříbřitém mechu, kde se kdykoliv můžete propadnout do nějaké prolákliny v lávě a zlomit si kotník, nebo po nádherných kamenech na pobřeží, kde člověka zase může zavalit příbojová vlna... Pořád tam něco hrozí. Je to naprostý fyzický protipól českých malebných krajin.

Kde jste se narodila a kde má kořeny vaše rodina? Ke kterým českým krajinám máte vztah?

Narodila jsem se v Praze, celý život bydlím v Praze a Prahu miluju až nezdravě, a myslím, že Praha se vším, co pro mě znamená, byla hlavním důvodem, proč jsem nikdy nenaplnila občasný nápad v jistých dobách emigrovat. Vztah k české krajině mám hodně vyvinutý už od dětství. Prázdniny jsem trávila v rodišti svých rodičů v jižních Čechách, přesněji řečeno na Strakonicku. Dědeček byl proslulý chodec a vláčel mě po Pošumaví a Šumavě, takže jsem byla od dětství vedena, ale snad jsem ani nemusela být vedena, abych krajinu vnímala a prožívala.

Kdo vás v dětství nejvíc ovlivňoval a vedl?

Byla jsem normální holka z pražského předměstí, celý život žiju ve Strašnicích. Žádného významného předka jsem neobjevila, byli to spíše chudí rolníci a dělníci z vesničky: otec pocházel z Katovic, maminka z nedalekých Strakonice, ale její otec, můj dědeček, měl v Katovicích strážní domek neboli vechtr, když jsem byla úplně maličká. Pak žili s babičkou v domku, kam jsem vždycky jezdila na prázdniny. I doma v Praze mě myslím ovlivňovalo všechno v mém okolí, stejně jako ostatní děti. Dobře jsem se učila, takže jsem rodičům nepůsobila starosti nějakými maléry. Byla jsem jedináček, rodiče byli hodní a milující, ovšem jeden zádrhel to mělo. Od chvíle, kdy jsem si sama sebe začala uvědomovat, jsem příliš bažila po nezávislosti: „Já sama.“ Rodiče to považovali za vzpurnost, tím jsem jim asi mnoho radosti nedělala, a mnohokrát jsem se jim za to později v duchu omluvila.

Jak a co jste si prosazovala?

Dupla jsem nohou a šla jsem... Například ještě jako školačka vykládat v neděli vagony na žižkovské nákladové nádraží, abych byla finančně „nezávislá“. Chacha. Nebo: za války jsem chodila do obecné školy a měšťanky a po válce jsem se rozhodla, že půjdu na gymnázium. A bez vědomí svých rodičů jsem se tam přihlásila. Rodiče ze mě chtěli mít paní učitelku a matku svých vnuků, což se jim moc nepodařilo. Nakonec povolili, ale trápilo je, že se to dozvěděli až černé na bílém.

Maturitu jste skládala už po únorovém převratu. Nakolik tyto události bezprostředně vstoupily do vašeho života a rozhodování?

Velice ráda vzpomínám na gymnázium na Lobkovicově, později Čapajevově a nyní opět Lobkovicově náměstí na Vinohradech, takzvanou Lobčárnu, kam jsem ze Strašnic došla pohodlně pěšky. Byla to nádherná funkcionalistická budova masarykovského typu, moderně zařízená: zvýšené posluchárny jako na univerzitě, velká tělocvična, hřiště a respirium, kde se každou sobotu konaly taneční zábavy s ústavním orchestrem. Ve škole byla také velmi rozvinutá studentská samospráva, divadelní soubor a jiné. Byli tam ještě profesori starého typu, velice kvalifikovaní, znalí svého oboru, vynikající pedagogové. Tam jsem získala základy, z kterých čerpám celý život. Když jsem pak sama začala učit na fakultě, tak jsem shledala, že další generace, které prošly reorganizovaným školstvím jedenáctileté či dvanáctileté, ztratily schopnost vidět historické souvislosti mezi vědou, kulturou, literaturou, vybavit si určitá období a díla v kontextu dějin idejí.

Studium na téhle škole však trvalo jen dva roky, pak přišel rok 1948 a převrat. Až dodatečně jsem si uvědomila, jak byl komunistický režim úžasně pohotový, jak dokázal okamžitě likvidovat podhoubí případného nepřátelského postoje k dělnické třídě, protože ještě téhož roku bylo tohle takzvaně buržoazní gymnázium zavřeno a třídy rozprášeny po celé Praze. Naši sextu přemístili na gymnázium v Kubelíkově ulici, do starého šedivého oprýskaného baráku, kde nebylo ani hřiště, což jsme nesli s velkým bolem a hlavně se vzpurností postihující dost drsně bohužel nevinné profesory... Aniž bychom si hned uvědomovali skutečný dosah převratu, tak prožitek, že nám bylo ublíženo, že mně bylo ublíženo – a nejen zrušením gymnázia, ale třeba i skautu, kam jsem chodila – člověka navedl na určitou cestu, aby zhruba věděl, co si má o novém režimu myslet.

Vzpomínáte na některé učitele z té doby?

Fakt je, že na Kubelíkárně byli také ještě učitelé ze staré školy, na výuce se mnoho nezměnilo, nebyla horší. Myslím, že jsem konkrétně zavázaná určitým lidem. Nejvíc mi imponovali dva profesori matematiky, z kterých měla většina spolužaček panickou hrůzu. Ne že bych v matematice vynikala, ale ti dva byli prostě oduševnění pánové. Řediteloval tam profesor dějepisu Ferdinand Smrčka, velmi vzdělaný a lidsky kvalitní. Byl to slavný rozhlasák, vedl mládežnické vysílání v šedesátých letech. Další byl češtinář, kterého jsme měli poslední dva roky, Vladimír Kovářík, ten měl rovněž v rozhlase slavné pořady *Toulky Prahou*. Ti na mě určitě pozitivní vliv měli.

Po gymnáziu jste rok pracovala v rozhlase. Na univerzitu jste se napoprvé nedostala?

Samozřejmě že na škole propukly konflikty, bylo tam pár mladých komunistů nebo svazáků, kteří se ujali vedení, výuku to neovlivnilo, ale házeli lidem klacky pod nohy, které se strefily i do mě. V posledním ročníku jsem začala pomýšlet na vysokou školu, neměla jsem však dobrý posudek, ne kvůli rodičům, kteří mě obdařili kádrově privilegovaným rolnicko-dělnickým původem, ale znelíbila jsem se jako zatvrzelý protestant. Takže mi napsali: „Nemá kladný vztah k lidovědemokratickému zřízení,“ jak se v tehdejší politické hantýrce oficiálně nazývala ta epocha. Vysoká škola tedy nepřicházela v úvahu, ale právě profesor Vladimír Kovářík mě i další mé vrstevníky nějak dostal do rozhlasu, kde sám v té době pracoval. Oddělení mezinárodních styků tehdy vedl ne moc dobrý básník, ale vzácný člověk František Branislav, a ten byl jednou částí své bytosti milovník Švédska, dokonce nějaký čas přednášel švédskou literaturu na filozofické fakultě. Profesor Kovářík si řekl, že tam budu na správném místě, protože tehdy už jsem se o severské jazyky a literaturu zajímala.

Byla to docela veselá doba. V rozhlasu pracovali zanícení svazáci, třeba Zdeněk Mahler, Milan Schulz a řada dalších, kteří se pak stali reformními komunisty, později disidenty nebo emigranty atd. Takže docela podnětná společnost, s níž jsem se sžila, i díky tomu, že jsem s dalšími hrála závodně basketbal. Rozhlas mi také hodně dal pro následující léta, kdy jsem si tam mohla při studiu přivydělávat.

Jak se vyhraňovalo vaše zaměření na severské jazyky a literaturu a zejména na islandštinu?

Byla jsem normální holka i v tom smyslu, že jsem hodně četla jako jiné mé kamarádky. Chodila jsem do městské knihovny a brala polici za polici podle abecedy, až jsem jednou narazila na severské autory. Ti mi otevřeli úplně jiný svět oproti francouzské a ruské literatuře, kterou jsem tehdy četla především. Tak jsem se začala pítit a zjistila jsem, že je hodně severských autorů přeloženo, až jsem se dostala k první islandské knize, která mě uchvátila, k novele *Advent* od Gunnara Gunnarssona. Byla hodně islandská, vyprávěla o bouři na Štědrý večer na venkově, hospodář jde hledat ztracenou ovci a uvízne ve vánici... Připadalo mi to neuvěřitelně působivé, a tak jsem začala islandskou literaturu hodně číst. A rozhodla jsem se studovat severskou literaturu a vůbec jazyky. To bylo na gymnáziu. V té době se dělo kolem mě hodně věcí, kterým jsem nerozuměla, slovo *pokrokový* bylo snad nejfrekventovanější, a začala jsem si klást přímo existenciální otázky: Co je pokrok? Co je pravda? Takhle naivně jsem se ptala, ale místo abych šla studovat filozofii, čímž bych si ovšem v té době moc nepomohla, rozhodla jsem se, že to zjistím z vlastní zkušenosti, a bláhově jsem se domnívala, že budu cestovat, poznávat svět. Proto jsem chtěla studovat jazyky. Po roce v rozhlasu jsem se na fakultu dostala. Jediný severský jazyk, který byl tehdy otevřen, byla dánština v kombinaci s němčinou.

Na filozofické fakultě jste studovala v letech 1952 až 1957, tedy v době, kdy řada učitelů a někdy i studentů musela z fakulty odejít, ve škole probíhaly politické prověrky. Jak jste atmosféru ve škole vnímala vy a co se dělo v této době na fakultě ve vašem oboru?

Až když jsem se stala zaměstnancem fakulty a vedla důvěrnější rozhovory se staršími kolegy, dozvěděla jsem se, jaká zvěrstva se, speciálně na katedře germanistiky, po roce 1948 děla. Mimo jiné musel odejít Rio Preisner, mluvilo se i o nějaké sebevraždě...

Ale v roce 1952, kdy jsem začala studovat, už prověrky proběhly a fakulta byla takzvaně očištěná. Nevěděli jsme, co se dělo před námi, ani jsme se o to moc nezajímali. Dodatečně se kaju, asi jsem se nepohybovala v té správné společnosti. Marxismy a leninismy,

dějiny různých stran a dělnických hnutí nás samozřejmě ve studiu nepříjemně zdržovaly. Nikdo z naší skupiny tyhle předměty nebral vážně, dělali jsme si z nich spíš legraci. Nadávali jsme si podle vzoru bolševiků: Ty renegáte! Při studiu vlastního oboru záleželo na tom, jaký byl odborně a lidsky ten který kantor. Ale pokud nebyl na katedře nějaký komunistický fanatik, a tak se na germanistice tehdy nikdo neprojevoval, nebyli jsme v ohrožení. Na chodbě při kouření jsme si říkali leccos. Samozřejmě že zasvě vzala literatura 20. století. My jsme se například při studiu německé literatury nedozvěděli nic o Kafkovi, to jméno vůbec nepadlo. Ale stará literatura nebyla v konkurenci s dělnickým hnutím, tam si každý mohl vykládat, co chtěl.

Učitelé byli různí, vedoucím katedry byl tehdy velice noblesní pán, profesor Hugo Siebenschein, který rozhodně nebyl bolševik. Zažila jsem návrat rehabilitovaného profesora Eduarda Goldstückera, ten mě z germanistů určitě ovlivnil. Učil nás v posledním ročníku, kvůli němu jsem psala diplomku z německé literatury. U něj jsem měla pocit, že něco umí a jeho názory můžu akceptovat, a také jsem se s ním na celý život spřátelila. On měl zásluhu na tom, že jsem na katedře začala učit. Podporovala mě i docentka Věra Macháčková.

Oslovovalo vás v té době ještě něco jiného než literatura?

V padesátých letech mě hodně pohlcovala hudba. Když se ohlížím zpět, uvědomuju si, že spíš než konkrétní osoby mě ovlivnily určité události a osobní zážitky, v tom pozitivním smyslu hlavně umělecké, kulturní. Kromě četby tedy hudba. Živě si pamatuju, jak na mě po povinném zhlédnutí českých oper na bidýlku v Národním objeveně zapůsobil Honeggerův koncertní *Král David* a jeho *Jana z Arku* s Julií Charvátovou coby Janou, nebo Verdiho *Requiem*, které dirigoval mladý Pedrotti, anebo cyklus nahrávek Wagnerových oper v tehdejší Divadle hudby. V šedesátých letech jsem propadla italským filmům, pamatuji si, jak jsem prožívala první zhlédnutí Felliniho *Silnice*, a okamžitě mi v uších zní to slavné sólo pro trubku. Myslím, že v dobách totality si člověk našel svůj modus vivendi, chtěl-li. Proto jsem asi tak fixovaná na Prahu, ve které mi to bylo umožněno.

Vraťme se k vašim studiím: jak to vypadalo s nordistikou, kvůli které jste na fakultu šla?

Dánština mě nebavila, takže jsem si hledala cestu, jak se dostat k jinému severskému jazyku, to byla norština a nakonec jsem zakotvila u islandštiny, které jsem se na vlastní pěst a velmi neuměle věnovala. Pořád jsem o Islandu četla, byla jsem až fanatická, brala jsem si referáty

a šířila znalosti o Islandu, které jsem ostatně sama neměla, a nikdy mě ani nenapadlo, že bych se tam mohla kdy podívat.

Jak se to nakonec podařilo? Pomohl vám někdo?

Soudruh děkan měl tehdy jediného tajemníka, to byla celá administrativa, a s tím tajemníkem jsme jednou hráli volejbal na univerzitních kurtech na Císařské louce. On tehdy při nějakém mači prohodil: „Heleno, nechceš jet na Island?“ Řekla jsem, že samozřejmě, ale hned jsem to pustila z hlavy.

Při zpětném pohledu vidím, že celý můj pracovní život přesně kopíroval politickou situaci. Koncem padesátých let skutečně došlo k určitému oteplení, které v lehkém vánku dospělo i sem. Do té doby většina nabídek zahraničních stipendií končila v koši, ale když přišla nabídka z Islandu, kupodivu v koši neskončila. Island se asi nezdál velkou hrozbou nějakého ideologického pochybení, takže došla na filozofickou fakultu a na Císařskou louku, kde jsem byla oslovena. Navíc na ministerstvu školství všechny zahraniční studenty zde a české v zahraničí obhospodařovala úžasně hodná paní Drbalová, která se mnou zacházela jak s vlastní dcerou, takže jsem neměla pocit nějakého nátlaku ani úlitby, a aniž bych byla členkou strany, jela jsem na Island.

Jak vypadal život i studium na Islandu ve srovnání se situací doma?

Byla jsem tam rok a byl to obrovský zážitek. Zažila jsem pocit naprosté volnosti. Nikdo na mě nedozíral, nikdo mě nepoučoval, nehlídal, nekontroloval... Zřejmě normální pocit normálních mladých lidí žijících na západ od nás, pro mě však náhlý a nový.

Poprvé jsem se pořádně dostala k islandštině. Do té doby jsem se o ni pokoušela sama, učebnice nebyly, všechno bylo diletantské. Tam už byla řada zahraničních studentů, protože pár let předtím jednoho tamního výše postaveného úředníka ministerstva školství a kultury napadlo přidělovat oficiální stipendia zahraničním studentům. Byl to velmi chytrý nápad. Shromáždili se tam vesměs nadaní lidé, trochu podivíni, ale většina z nich se pak uplatnila v akademickém životě a rozhodně byli Islandu doživotně oddáni a pak ho ve své zemi patřičně prosazovali. To se Islandu vyplatilo. I my navzájem jsme zůstali po celá desetiletí v kontaktu, bylo to velké osobní obohacení.

Výuka byla, mírně řečeno, nepedagogická, až mě začalo štvát, že se islandsky v životě nerozmluvím, i to, že se stále stýkám se zahraničními studenty a islandský lid je mi vzdálený. Proto jsem o pololetních prázdninách odjela na venkov na statek na severu, kde začala moje pravá škola islandského života. S tehdejšími obyvateli statku jsme zůstali přáteli dodnes.

Pokaždé, když jedu na Island, je navštívím, někdejší mladá hospodyně byla v Praze i s rodinou dvakrát.

Jaké byly vaše první dojmy z islandského venkova?

Trávila jsem tam své první islandské Vánoce a bylo to jako z románů. Mamince coby pilné čtenářce jsem občas podstrčila nějakou islandskou knihu, kde se to katastrofami jen hemžilo. A teď dcera odjíždí na Island – a ty Vánoce probíhají přesně tak, jak se maminka bála. Sněhová bouře, všude v kraji přestal jít proud, přitom tam je doslova všechno na elektřinu. Tma, zima, telefon hluchý, jedna dcera staré hospodyně odjela do města za snoubencem a všichni se bojí, že někde uvízla... Všechno nakonec dobře dopadlo, jak jinak.

Vaši životopisci uvádějí, že jste na Islandu studovala v letech 1957 až 1965 a zároveň jste v roce 1958 začala učit na katedře germanistiky a nordistiky na FF UK. Kolikrát jste se na Island vrátila a jak jste tam žila?

Jak jsem při prvním pobytu na Islandu nabyla pocitu volnosti, neznala jsem meze. Měla jsem otevřenou letenku z Prahy do Reykjavíku a zpět, takže jsem si pobyt prodloužila i přes prázdniny. Pak jsem se vrátila do Prahy, jak to bylo dáno, i když jsem odjížděla s pláčem. Nastoupila jsem jako asistentka na fakultě, zpočátku jsem musela dělat neuvěřitelné věci, například kompletní revizi germanistické knihovny, začala jsem i lehce učit. Jinak jsem dělala všechno pro to, abych se na Island mohla vrátit, což se mi podařilo za dva roky a pak ještě jednou v roce 1964/1965. Tehdy jsem tam dokončila studium, začala sbírat materiál na kandidátskou práci, ale také cestovala a pracovala. Stipendium bylo nízké a nemohla jsem si vyměnit československou měnu, takže to byla nutnost, ale i radost. Islandané původně moc nevěděli, co ode mě čekat, byla jsem první student zpoza železné opony, mé příjmení ani nedokázali vyslovit. Říkali mi Chruščovová, protože to byl jediný Slovan široko daleko, kterého znali... ještě že Stalin byl už po smrti. Naštěstí se Islandané oslovují pouze křestními jmény. Pracovala jsem v mrazírnách, solila jsem sledě, jela na rybolov. Byla jsem na statcích, na senoseči, sháněla jsem ovce, stříhala je... všechno možné. A Island mi přirostl k srdci.

Jak jste se octla na rybářské lodi?

Na rybolovu jsem byla dvakrát. Poprvé, když jsem pracovala v mrazírnách, jsem měla z okna výhled do přístavu, odkud vyjížděli rybáři. To mě hodně lákalo, a když jsem jednou v pátek skončila směnu, vstoupila jsem na jednu loď, vyžádala si kapitána a zeptala se, zda můžu jet s nimi na rybolov. On řekl, že bohužel sezona končí, ale že se zeptá jiného kapitána, který

druhý den ještě vyjede. Šli jsme spolu telefonovat do přeplněného přístavního kiosku a on volal do sluchátka na celé kolo: „Mám tady jednu slečnu, říká, že je z Československa a chce na rybolov...“ A pak se obrátil na mě: „No, on říká, že bys musela spát ve stejné kajutě jako námořníci.“ Řekla jsem, že je to v pořádku, všichni na mě zírali, ale vzali mě.

Tahle plavba trvala jenom dva dny, lovily se velké ryby, tresky. Motorová loď měla kromě kapitána asi šestičlennou posádku, polovina z nich byli Faeřani. První den večer se na lovišti spustí síť, a protože velké ryby jsou až u dna, ta síť je ze dna doslova vydře. Ráno je síť plná a musí se vytáhnout. Tehdy se to dělalo ručně, rybáři vyskákají na menší člun a sítím pomáhají. Pak se člun zaplní rybami a je veselo a jede se domů. Na zpáteční cestě jsem díky všeobecné radosti dokonce směla kormidlovat. V jedné síti se zachytila i malá velryba, kterou rybáři nadranžirovali a zabalili mi jí kus do bílé tkaniny. Když jsme přijeli do Reykjavíku, vylezla jsem na hráz, a nemohla jsem chodit. Aby námořníci na rozkymácené lodi udrželi rovnováhu, dostanou houpavý pohyb do těla a ten jim zůstane i první hodiny na pevnině. V islandštině pro takovou chůzi existuje zvláštní slovo. Potácela jsem se tímhle krokem v černé bundě, jakou tehdy nosili všichni Islandřani, s bílými mapami od soli a s ranečkem

A jak probíhala ta druhá rybářská výprava?

Když jsem byla podruhé solit sledě v Siglufjordu, už mi to šlo tak hbitě, až jsem se řízla do prstu a musela si ho dát zašít. Nemohla jsem splnit svůj finanční plán na další cesty. Takže jsem se zase vloudila na jednu loď, tentokrát se jelo na sledě, to je jiná technika. Bylo to dobrodružné. Kapitán mě na loď nechtěl. Ženy nemají na palubě co dělat, a navíc podle pověry přinášejí smůlu. Námořníci jsou velice pověřiví, asi nejpověřivější ze všech profesí, což je pochopitelné, když se nepřetržitě utkávají s oceánem. Nakonec jsem kapitána přemluvila, ale záporná magie asi ze mě začala působit. Jakkoliv sledi tehdy brali, kroužili jsme oceánem bezvýsledně skoro týden. Pak ale chytli hejno tak obrovské, že se musela na pomoc přivolat další loď. Kapitánovi jsem celou dobu nesměla na oči, asi by mě hodil přes palubu, ale po úspěšném lovu se celý rozzářil a ukázal mi na bok lodi: „Podívej se.“ – „A co mám vidět?“ – „No, jak jsme potopení!“ Tak těžký byl úlovek. Námořníci byli úžasně hodní a já jako sentimentální Středoevropanka jsem se s nimi chtěla rozloučit. Museli nejdřív vyložit a vyčistit loď a složit sítě, ale když jsem za nimi přišla, oni mě vůbec nevnímali, dívali se skrze mě. Tak jsem pochopila, co je rybářství: jak jsou tím ti lidé pohlceni, jak jsou v myšlenkách už zase na moři a přemýšlejí: Ulovíme, neulovíme... Pak jsem odjela na „svůj“ statek na severu a po nějakém čase mi přišel tlustý doporučený dopis. Vyvalila se z něj

spousta bankovek. A u těch peněz byl krásný dopis od strojníka té lodi, že jsem jim nakonec přinesla štěstí, že na mě vsadili, a že tohle je můj podíl z úlovku.

Nechtěla jste někdy na Islandu zůstat?

Vždycky jsem tam chtěla zůstat a vždycky jsem se vrátila do své Prahy. V šedesátých letech jsem si už dovozovala víc a víc a v roce 1965 jsem na Islandu zašla s letenkou do letecké společnosti a povídám: „Tak tady mám letenku Reykjavík–Praha, ale chtěla bych ji změnit. Potřebovala bych nejdřív lodí na Faerské ostrovy, tam být asi týden, pak letět do Londýna a z Londýna pojedou vlakem do Paříže. Odtamtud bych letěla do Amsterdamu a z Amsterdamu do Prahy.“ Řekli mi: „Žádný problém.“ A vystavili mi letenku podle mého přání s tím, že mi v Praze naše letecká společnost ještě vrátí dvacet dolarů. Čekala jsem, že z toho bude doma průšvih. Ale nebyl, snad si v mém služebním pasu všech těch víz nikdo nevšiml. Mé cestování bylo velké privilegium, to si uvědomuju.

Prý jste později také pobývala na statku, kde vyrůstal spisovatel Þórbergur Þórðarson, jehož autobiografie *Kameny mluví* byla jedním z vašich prvních překladů beletrie. Přátelila jste se s ním, případně i s dalšími spisovateli, jejichž díla jste překládala?

Postupně jsem se seznámila s mnoha Islandčany z uměleckých kruhů a žila v prostředí spisovatelů a herců. Zнала jsem se snad se všemi tehdejšími předními spisovateli, což na Islandu není nic nesnadného, například s Laxnessem. Ale nejosobnější vztah jsem měla ke dvěma: jedním byl Guðbergur Bergsson, můj vrstevník a ústřední autor šedesátých let, zakladatel islandského modernismu, s tím jsme byli v jeho nejnuznějších dobách dobří přátelé. Jeho díla však byla natolik experimentální a islandská, že tady nebylo možné je vydat. Pak konečně napsal román, který mi připadal nejen velice pěkný, ale i přeložitelný. Jmenuje se *Labuť*, česky vyšel v roce 1993, dva roky po originálu, v severské edici u Iva Železného. V té době na Island začal hodně jezdit Milan Kundera, ve Francii učil na univerzitě jednoho Islandčana, který mu český překlad *Labutě* věnoval. Nejdříve si ho přečetla Kunderova žena a doporučila mu ho. Jemu se román také líbil a zařídil, že ho pak vydal Gallimard. Takže se kniha přes české kořeny dostala do Francie a pak dál a dál.... Takové historky mám velmi ráda: jak kulturní podnět putuje od jednoho jedince k druhému ze země do země.

Tím druhým autorem byl právě Þórbergur Þórðarson, tehdy už starší pán a spolu s Laxnessem všemi uznávaný jako největší autor islandské literatury 20. století. Byl to úžasný stařík, s velmi osobitým humorem, nepřeložitelným. Mezní kniha ve vývoji islandské literatury byl jeho *Dopis Lauře* z roku 1924, takový první ukazatel modernismu, žánrově

nezařaditelný, podle dnešních definic ho lze nazvat románem. Tím vstoupil do dějin literatury a i jeho další knihy měly vesměs autobiografický podklad, byl velkým vypravěčem, psal o různých islandských postavách a Islandčané ho milovali. S ním a jeho manželkou, zvláštní, velice praktickou, někdy až nadrzlou paní, kterou lidé neměli moc v oblibě, jsme se spřátelili už při mém prvním pobytu. Bydleli nedaleko koleje, byla jsem u nich častým hostem a měli jsme se rádi.

A jak jste se dostala na jeho rodný statek?

Knih *Kameny mluví* pojednává o spisovatelově dětství v nejdlehlším kraji na celém Islandu, na jihovýchodě pod ledovci. Ledovce tam tají, protože pod nimi vybuchují sopky, zaplňují kraj řekami, které se nedají překročit, a písky, které se stále houpají. Takže tam se tehdy prakticky nedalo jezdit, autem vůbec, na koni jen některá období roku, a to bylo ještě potřeba převozníka. Tam Þórbergur Þórðarson vyrůstal na úplné samotě a všechno všetečně pozoroval a zapisoval.

Na statek, který se jmenuje v překladu Oháňka, mě při mém druhém pobytu pozval na léto, že tam se ženou také budou a že mě provede po všech těch skalách a kamenech. Dostala jsem se tam letadlem a pak mlékařským vozem. Na statku hospodařil spisovatelův bratr se svou manželkou, tehdy už vetchou babičkou, a hlavně jeho syn se svou ženou, té bylo kolem čtyřiceti a měla asi sedm dětí. Zrovna nebyla doma, protože jeden její synáček vypíchl v tom zmatku kolem stolu vidličkou oko své sestřičce a odjely do Reykjavíku do nemocnice. Takže jsem přijela, tam stařenka, šest dětí a nejstarší dcera, která právě slehla. Musela jsem se ujmout role hospodyně, dát něco na stůl a hodně se ohánět, pořád někomu vařit kafe, protože stále přicházeli hosté. Za několik dní se hospodyně vrátila, pak přijel spisovatel se svou ženou a všude mě provedl.... Na tento statek jsem pak také začala jezdit a spřátelila se s hospodyní, to je bezvadná ženská, taková dobrá víla celého okolí, všechno organizovala a neustále přijímala hosty. Její muž byl současně s hospodářstvím ředitelem i učitelem místní jednotřídky. Úžasný svět.

V doslovu k druhému vydání knihy *Kameny mluví* píšete o pokračující historii této rodiny. Stále o sobě víte?

Sleduji tu rodinu celý čas, i co se stalo z dětí. To by bylo zase na román... Měli velké problémy, jak zachovat hospodářství. Když už nemohli prodávat mléko, začali pěstovat norky, ale tehdy zrovna Brigitte Bardot zahájila svůj boj za práva zvířat, takže opět zkrachovali... Oni se znovu a znovu pokoušejí a nikdy to nevzdají.

Jeden ze synů převzal hospodářství a druhý začal podnikat: z vody z odtátého ledovce se nedaleko vytvořila obrovská laguna, která odtéká do moře, a když svítí slunce, na tom nádherném jezeře plavou kry v úžasných figuracích. Po amerických vojácích, kteří měli na Islandu základnu, tam zůstaly oboživelné pramice na kolečkách. A jeho napadlo na kusu pozemku u laguny zřídit něco, co se časem stalo největším islandským turistickým hitem: lidé se vozili na pramici a později na člunech mezi krami. Pracovala tam celá rodina, vmohli se, obrovsky investovali do zajištění bezpečnosti, postavili občerstvovnu a kavárnu, ženy pekly cukroví, pletly punčochy a svetry, které tam prodávaly, zkrátka to odsejvalo. Jednou jsem tam s nimi strávila celý den a pozorovala cvrkot. Tehdy jsem pochopila, co znamená žít pod ledovcem. Ono to vypadá pro turisty lákavě, ale bylo to šílené napětí: Co asi dneska ledovec udělá? Bude počasí, nebude počasí? Přijedou turisté, nepřijedou? Nebude jich moc, co nám zas tady udělají s toaletama... Kromě toho se kry v laguně neustále pohybují, můžou každou chvíli převrátit loď. Říkala jsem si, že to člověk nemůže vydržet, a oni nakonec skutečně nemohli dál. Vzkvétající podnik někomu prodali a vrátili se na statek. Naposledy začali pěstovat pstruhy, zase obrovská investice, navrtali do šílené hloubky teplou vodu, vybudovali sádky a také pstruhy mrazí. Takže úžasná rodina, typický vrcholek islandské národy.

Žena tohoto syna se začala spisovateli Þórbergu Þórðarsonovi věnovat, a protože literatura má na Islandu prestiž, založila tam pomocí různých nadací muzeum i naučnou stezku. Udělali to moc pěkně, jedna celá zeď muzea je jakoby poskládaná ze hřbetů Þórbergových knih. U toho zbudovali restauraci, kde vaří pstruhy. A když jsem tam byla předposledně, tak se tam dokonce konala literární konference. Naposledy jsem tam byla, aniž jsem to plánovala, asi před čtyřmi lety. Dostala jsem e-mail od české dívky, která na Oháňce o prázdninách pracovala. Psala mi, že hospodyně bude mít osmdesátiny a byla by ráda, kdybych přijela. Ve mně to ihned začalo pracovat, a rozjela jsem se na Island.

Kniha *Kameny mluví* měla také zvláštní osud, na její druhé vydání se skládal Klub islandských fanatiků. A Jan Burian, který klub založil a má Island v malíčku, se spolu se skvělým dokumentaristou Pavlem Kouteckým na Island rozjeli a natočili krásný film *Islandská paměť*. Kromě nádherné krajiny jsou tam rozhovory s lidmi, mými přáteli a známými, takže ve filmu je i ten statek a tamní hospodyně.

O knize *Dopis Lauře* od téhož autora jste napsala i svou kandidátskou práci. Mohla jste se pak doma vědecky uplatnit?

Práce byla široce pojatá, ne pouze o *Dopisu Lauře*. Materiál jsem sbírala na Islandu a pak jsem ji dva roky psala při učení. Na historickém pozadí jsem chtěla vysledovat první

ukazatele modernismu v islandské literatuře. Podařilo se mi ještě přednést na Islandské univerzitě a publikovat v tamním časopisu její hlavní teze, musím se pochlubit, že jsou stále citovány. Ale vydat se mi ji už nepodařilo. Jako trpěná, leč politicky odepsaná pedagožka jsem ostatně měla zakázáno publikovat vlastní studie. Něco málo se podařilo vydat na Islandu – kdo by to u nás taky mohl kontrolovat – a ve fakultních germanistických sbornících, kde naopak byla povinnost přispět, jinak by se sborník nenaplnil, protože takových jako já byla většina učitelů fakulty. Jedinou arénou se mi jako mnoha jiným stala pro tu dobu mimořádně záslužná populární odeonská revue *Světová literatura*.

Ještě se vrátím do roku 1968, kdy jste kandidaturu obhájila. Jak jste tu dobu prožívala na fakultě? A byl to mezník i ve vašem překládání?

Rok 1968 byl pro mou generaci hodně důležitý. Musím poznamenat, že překládání bylo asi jedno procento mé činnosti, protože devětadevadesát procent jsem věnovala fakultě a nordistice. Tu slavnou kandidátskou práci jsem obhájila 3. ledna 1968, stejný den, kdy nastoupil Dubček. To bylo povzbuzující a já jsem hodně plánovala, co dál se skandinavistikou, která moc neprosperovala. Určitě to souviselo i s tím, že jeden z těch, kdo byli nuceni odejít po roce 1948, byl Ladislav Heger. O tom jsem se ale také dozvěděla až ex post. Tento germanista, lingvista a nordista se věnoval staroseverské literatuře a po odchodu, zatímco katalogizoval knihy v univerzitní knihovně, překládal staroseverskou literaturu, *Eddu* a ságy. Překládat středověké rukopisy je ovšem hodně náročné a v normalizační izolaci od zahraniční literatury to bylo takřka nemožné. Tím obdivuhodnější je, že v šedesátých letech dokázal z šuplíku své překlady vydat. Sama jsem se o něm dozvěděla až na Islandu, pak jsme se spřátelili a on byl tady v Česku můj jediný vzor a učitel, největší inspirace pro mé budoucí překlady staroislandské literatury. Na fakultu se nevrátil, protože jeho rehabilitace, o níž se v roce 1968 jednalo, se nestihla uskutečnit.

Tehdy jsem si představovala, že skandinavistiku posílím, byla jsem tu vlastně sama s dánským lektorem. Podařilo se mi sehnat švédského lektora a chtěli jsme v roce 1969 otevřít švédštinu. Přihlásilo se tolik uchazečů, že by bylo škoda jich většinu odmítnout, takže se nám podařilo otevřít i norštinu. Jenže norského lektora už se sehnat nepovedlo a já v tom zůstala sama. Musela jsem učit norštinu, přitom jsem ji upřímně řečeno pořádně neuměla, respektive byla jsem předtím asi půl roku v Norsku a absolvovala jsem dva letní kursy. Musela jsem opatřit všechny učebnice, opisovat přes kopíráky studijní materiály a po celou takzvanou normalizaci jsem učila všech pět ročníků norštiny plus veškerou literaturu všech tří jazyků od runových nápisů až po nastupující postmodernu. Island byla pralinka, kterou jsem si vůbec

nemohla dovolit, jen občas jsem učila několik zájemců, to ani nebylo započítáno do úvazku. Učení vyčerpalo veškerý můj čas a k překládání jsem se dostala o prázdninách nebo o nedělích a byla to pro mě radost, únik z té mizérie, protože na germanistice vládly poměry skutečně nelidské. Ale protože bylo potřeba skandinavistiku udržet, dělala jsem to ráda a překládání byla autoterapie. Proto jsem toho ani mnoho nepřeložila.

Takže staroislandskou literaturu jste překládala až později?

Až ke konci osmdesátých let, kdy jsem po velmi složitých vyjednáváních zase směla na Island. Všichni moji bývalí islandští spolužáci dělali své kariéry, jeden byl zrovna ministrem školství a jiný ho navedl, aby poslal jmenovité pozvání přes našeho ministra. Na Islandu jsem mohla dělat přes léto různé rešerše. Můj problém byl, že jsem v Česku byla absolutně sama, Heger už byl po smrti, nebylo s kým konzultovat nebo vůbec mluvit o společném zájmu. Tu totální samotu jsem dost těžce nesla.

Každopádně jsem v té době přeložila Snorriho *Eddu a Ságu o Ynglinzích* a překlad měl dobrý ohlas, ocenil ho dokonce v roce 1989 Český literární fond a hlavně to někdo četl. Pak nastaly nové časy, mohla jsem překládat víc a co jsem chtěla. Začaly pak jiné, finanční potíže, problémy s nakladateli, ale cesta je zase otevřená.

Po Snorriho *Eddě* a *Sáze o Ynglinzích* jste se svou žačkou Veronikou Dudkovou přeložila *Staroislandské povídky*, napsala převyprávění islandských mýtů, připravila vydání básnické *Eddy* i *Severských balad* v překladu Ladislava Hegera a vloni vyšly ve vašem překladu ságy o severském dávnověku. Zpětně to vypadá jako dlouhodobá koncepce: jako byste si předsevzala, že českým čtenářům zprostředkujete základy islandské, a tím evropské literatury, a pak jste na tom několik desetiletí systematicky pracovala. Uvažovala jste tak?

O nějaké extra koncepci jsem neuvažovala, a už vůbec jsem v životě nepomyslela na nějaké zapojení do mezinárodního diskursu, jak o to usilují dnešní akademici, i vinou pochybných zásad kvalifikačního hodnocení. Vždycky mi šlo o to, něčemu posloužit, to jest posloužit na jedné straně Island'ánům, kterým jsem hodně zavázaná, a na druhé straně českým čtenářům. Vybírala jsem to, co se mi zdálo dobré a co se mi líbilo.

Zprvu jsem měla v úmyslu seznámit české čtenáře především se současnou norskou a islandskou literaturou. Až při pokračujících studiích na Islandu se mi víc otevřel svět staroseverského písemnictví, mytologie, ság a básní, a postupně jsem pochopila, že především v něm tkví hodnota neutuchající psavosti Island'ánů pro světovou kulturu. Island'ané psali ve

středověku, kdy se jinde v Evropě psalo latinsky, nebo vznikala silně stylizovaná díla náboženská či dvorská, ve svém jazyce a všecko na sebe prozradili, psali víceméně „jak jim zobák narost“, s ohledem na to, co před nimi vyprávěli už jiní, a bez povinné ideové autocenzury. Dozvídáme se jejich zásluhou mnohé, co se jinde v křesťanské Evropě už psát nesmělo, například pohanské mýty a náměty skaldských básní, anebo nechtělo – všechny ty takzvané krutosti v ságách. Islandské středověké rukopisy nám zprostředkovávají daleko nejautentičtější myšlení i mentalitu středověkého člověka, prapředka naší civilizace, a jsou nesmírně vděčným pramenem různých oborů, historie, etnografie, náboženství, antropologie, práva, uměnovědy, nemluvě o jazykovědě.

Zmiňovala jste Ladislava Hegera. Na koho dalšího z dřívější doby jste mohla jako překladatelka starých památek navazovat?

Nordistika měla na první své překladatele a komentátory velké štěstí, její průkopníci v meziválečném období jako Emil Walter a Karel Vrátný nebyli věru žádní amatéři, jací se občas vyskytli jinde a vyskytují se i dnes. Nedivím se, že mladé badatele a překladatele láká ze všeho islandského právě staroseverská literatura, jen doufám, že si uvědomují, jaký odrazový můstek jim poskytli jejich předchůdci, pokud za něj neděkují Tolkienovi.

Soudě podle překládaných knih je dnes česká skandinavistika silná. Takže vaše pedagogická práce a snaha udržet obor měla výsledky.

Nevím, zda je to i moje práce, ale co se týče dánštiny, švédštiny a norštiny, necítím už vůbec potřebu se do překládání z těchto literatur plést a mám tu úžasnou výhodu, že se můžu věnovat islandské literatuře, do té se nikdo příliš nežene. Vlastně je tu jediná má studentka a bezvadná překladatelka Marta Bartošková. Islandština je těžká, navíc je potřeba na Islandu pobýt, a ani nejnadanějším studentům nordistiky, kteří mají mnoho jiných možností, se nechce tuhle klauzuru podstoupit. Ale staroseverské literatuře se přímo v našem ústavu věnuje Jiří Starý, je jiného vzdělání než já, filozof a religionista, takže má jiný přístup a je zdaleka nejpovolanější. A jsou tu i další mladí lidé na svém místě, to je radost.

Vydala jste řadu pojednání o severských literaturách a dějinách, největší byly *Dějiny Islandu*. Zdá se mi, že své odborné práce píšete s velkou chutí a přístupně, že preferujete prostotu a fakta. Jaký vztah máte k teoriím v humanitních vědách?

Teoriím jsem věnovala zvýšenou pozornost koncem osmdesátých let, když jsem se dostala opět do Norska. Tam jsem si dny, a dokonce i noci, protože jsem měla klíč od fakulty, četla

o všech těch teoriích, o kterých jsme tady neměli ani ponětí. Zaujaly mě, a ještě před listopadem jsem o nich začala své studenty literatury informovat. Jenže jak šel čas, teorie se měnily jedna po druhé, stále nové teorie, stále nové terminologie, stále nová paradigmatata, až mi to začalo připadat opravdu směšné. Takže mi to už nestojí za pozornost a ráda zůstávám u své staré koncepce: překládat a psát o tom, jak to cítím a jak by se to měl dozvědět normální český čtenář, a ne mezinárodní diskurs. Na diplomkách, které se mi dnes dostanou do ruky, a to jsou práce těch nejschopnějších studentů, vidím, že je módou, vlastně povinností, vybudovat práci na nějaké teorii a že jim to bere invenci. Přestanou používat zdravý rozum a nasazují materiál na teoretický kadlub nebo do materiálu vnášejí něco, co tam není. Takové používání teorií oslabuje kreativitu.

Mluvila jste o dřívější izolaci. Ale když hovoříte o dnešních akademických rituálech, nebyla to také trochu výhoda, že vám do práce nikdo nemluvil?

Vždycky mi záleží na hlasu druhého. Ale to je něco jiného než neustále diskutovat na konferencích na stejné téma. Velmi obdivuji badatele devatenáctého a první tři čtyř desetiletí dvacátého století, kteří bez počítače, internetu a symposií zpracovali zásadním způsobem mnoho materiálu, vydali, ho, komentovali a sami přišli s úžasnými nápady, aniž by to museli s někým prodiskutovat. Slavný ruský skandinavista Steblin-Kamenskij byl v době Sovětského svazu profesorem nordistiky v tehdejšímu Leningradu. Jednou přijel na konferenci do Norska na poslední chvíli, v doprovodu dvou dalších pánů, kteří o tématu evidentně neměli potuchy. Podruhé jsem se s ním setkala na Islandu, kde byl poprvé a naposled ve svém životě. Svá pádná a přesvědčivá díla o severské literatuře, která mají trvalou hodnotu, psal v naprosté izolaci. Stejně to bylo zpočátku s Aronem Gurevičem, který napsal velmi pozoruhodné věci o evropském a zejména severském středověku. Takže izolace někdy může být víc než svoboda pohybu. Fakt ovšem je, že v Moskvě měli vždycky dokonale zásobenou vědeckou knihovnu.

Mluvily jsme hlavně o vašich překladech a odborných knihách, ale vydala jste také původní beletrii. Kromě knihy pro děti *Óli, tvůj kamarád z Islandu* z roku 1971, v níž jste zúročila svá dobrodružství z rybolovu, vyšlo vaše převyprávění severských mýtů *Soumrak bohů*. Jak vaše původní psaní začalo? A máte další nevydané rukopisy?

Těch málo knih, které jsem psala sama, vzniklo vlastně bokem a pro radost. Ta kniha o islandském klukovi se povedla, dokonce ji ilustroval na mou žádost Adolf Born, byla to jeho první kniha pro Albatros. Jim se ty jeho pidinožky zpočátku moc nezdály, ale nakonec se

stal jejich kmenovým autorem. Podobnou knihu jsem napsala o Dánsku, ale ta už nevyšla, edici prý zrušili.

Kolem roku 1990 jsem také pro Albatros připravila převyprávění islandských mýtů a básní, kniha dokonce už měla ilustrace, ale pak údajně také edici zrušili. Později jsem rukopis nabídla malému, ale dobrému nakladatelství Aurora, kde vyšla v roce 1998 pod wagnerovským titulem *Soumrak bohů*. Ilustrovala ji výborná výtvarnice Klára Folvarská. Kniha měla velký ohlas, mnoho lidí se přes ni dostalo k staroseverské literatuře a k původním památkám, k *Eddě* a podobně. Byla určena spíš mládeži a učily podle ní různé alternativní školy, v jedné waldorfské škole na Šumavě děti nakreslily vlastní obrázky, které jsem pak poslala na Island přítelkyni učitelce, ta je zase ukázala svým žákům... Jak jsem říkala, tohle propojování mám velmi ráda. Ale víc jsem toho nenapsala.

Nelákalo by vás po všem, co jste zažila, vlastní vypravování?

To by mě lákalo. Protože mám víc času a nechci si brát žádné velké úkoly, píšu si pro sebe vlastní vzpomínky na Island. V životě bych je nevydala, protože dnes vydává knihy o Islandu každý druhý, k tomu bych se nerada připojovala. Ale baví mě hrabat se v minulosti, která mi byla milá.

Zmínila jste problémy s polistopadovými nakladateli. Jaké s nimi máte zkušenosti?

Spolupráce s nakladatelstvími patřila vždy k mým nočním můrám, byla to nejnejpříjemnější část překladatelského procesu. Za minulého režimu jsem se setkala se vstřícností a podporou pouze u Iva Železného, který absolvoval nordistiku v prvních letech normalizace a pak působil jako redaktor beletrie v nakladatelstvích Svoboda a Odeon. Škoda že po listopadu 1989 nedokázal rozvinout svou počáteční myšlenku na severskou knihovnu ve vlastním nakladatelství. Už za jeho studií jsem doufala, že by z něj v lepších časech mohl být nový Topič. Jinak mi připadá, že až na řídké výjimky vedu s nakladatelskou institucí vždy marný boj. Pravda, knihy, které překládám, nejsou komerční, ale na honoráři mi nezáleží. Velice stojím o dobrou redakci svých překladů. Ale potíže mám a vždy jsem měla spíš s tou administrativní, dnes manažerskou složkou nakladatelství. Nesnáším šlendrián, nekompetentnost, neodržení slova.

Oslovujete obvykle nakladatelství sama, nebo ona vás?

Knihy k překladu jsem si vybírala vždy sama, až na tu poslední, *Výhonek osmilisté růže*, kdy mě nakladatelství Plus samo oslovilo. Islandané vstoupili do marketingové epochy a dělají

rukama nohama, co se dá, pro propagaci svých knih, takže si i zdejší nakladatelství občas nějakého titulu všimnou. S islandskými nakladatelstvími mám výbornou zkušenost, jdou mi na ruku a zásobují mě knihami. Obvykle to probíhalo tak, že si přečtu desítky knih, vyberu si jednu a pak obcházím česká nakladatelství, než se někdo ustrne a vydá ji.

U vašich překladů čtenáři oceňují jazyk, například bohatou škálu stylů a barvitý slovník. Zajímá by mě váš český literární a jazykový rodokmen: z kterých autorů či dalších zdrojů řeči čerpáte. A zda si některá slova nevymýšlíte.

Nejsem si vědoma nějakého rodokmenu. Ani jsem nestudovala žádné teorie překladu kromě Jiřího Levého. Podstatná je zkušenost. Celý život se zabývám literaturou a získala jsem docela velký cit, až přecitlivělost na jazyk, což mi dnes občas působí muka, když poslouchám, co se za jazyk vydává. Fakt je, že občas ráda zapojím do překladu něco z rodinné mluvy, co se říkalo u nás doma nebo na vesnici v jižních Čechách. Někdy si slova vymýšlím, například názvy ryb, těmi se to v islandské literatuře hemží. Co s nimi? Slovo, které najdu v latinsko-českém slovníku, něco složitějšího, a ještě s nějakým adjektivem, nemohu v beletrii použít, takže si dovolím jméno ryby vymyslet, aby to opět obsahovalo význam, který nese v daném díle. Například v Laxnessově *Rybím koncertu* říkám jakýmsi rybám *šedivky*, protože to je přezíraná ryba, kterou bohatí nejedlí, je to podobné jako u nás s muchomůrkou šedivkou. To je asi všechno, co si dovolím, v naději, že to nebude číst nějaký ichtyolog, který by mě za to popotahoval.

A ještě jedna věc mi pomáhá. Mám ráda hudbu, a docela mi to prospělo i na Islandu, pořádala jsem pro ostatní cizince koncerty z univerzitní diskotéky. Myslím, že smysl pro hudbu a rytmus někdy proniká i do mého písemného projevu. Ale ten převod by měl i hudebně odpovídat originálu, nesnažím se nic příkrášlovat.

V *Dějinách Islandu* se opakovaně zmiňujete o nezastupitelné roli jazyka a literatury, o tom, že to je pro Islandčany skutečné bohatství země. Jak se to projevovalo?

Jakmile si Islandčané začali uvědomovat, že jsou národ, který má nějaká práva, hlavní jejich argument byl jazyk a literatura, které skutečně přežily neporušeně tisíc let. Je jistá podobnost mezi českým a islandským národem: i oni žili pod nadvládou, nejdéle dánskou, ale Dánové je vždy pro tu kontinuitu respektovali. Jakmile Islandčané začali ústy svých Palackých uplatňovat své nároky, vždy byl na prvním místě argument jazyka a literatury. Například Norové si písemný jazyk zachovat nedokázali. Islandčané jsou na ten svůj hrdí, aspoň ti přemýšliví.

Když jsme spolu mluvily o vašem posledním překladu, románu *Výhonek osmilisté růže*, zmínila jste, že islandština má pojmy či kategorie, které v češtině neznáme, například jediné slovo pro matku s dítětem. Pořádá islandština skutečnost podstatně jinak než čeština?

Islandština je velezajímavý jazyk, bohužel jsem se lingvistikou neměla čas zabývat, a hodně toho lituju. Je tam spousta zajímavostí, napadá mě namátkou ta jejich zařátost v tvoření nových slov. To jsou naprosto pohádkové příběhy, kéž by se tomu chtěl někdo věnovat. Nové pojmy přibývají každý den. Protože Islandčané byli na svůj jazyk tak silně fixováni, přijali v době, kdy získávali autonomii, v roce 1918, a pak úplnou samostatnost v roce 1944, politiku státního řízení jazyka, mimo jiné zákaz používat internacionalismy v psaném projevu. Pro všechno musejí vytvořit novotvar výhradně na základě staré slovní zásoby. Mají na to různé komise. Hodně jsem se pobavila třeba tím, jak překládají novou literárněteoretickou terminologii, jsou nesmírně kreativní. Řeknu jeden příklad: když přišly počítače, potřebovali pro *computer* vlastní pojmenování. Slavný literární historik, který ho tehdy vymyslel, sáhl k starému slovu, které se vyskytuje v eddických básních, znamená „vědma“, což se řekne *völva*. A podle tohoto slova ze staré mytologie vytvořil nové, které má v základu stejně jako čeština sloveso *počítat*, islandsky *telja*. Takže computer zní islandsky *tölva*.

Druhá věc, která by mě na islandštině zajímala, souvisí s tím, že Islandčané ve středověku, kdy začali psát, používali výhradně domácí jazyk a museli mít hodně bohatou slovní zásobu, aby se vypořádali s tisíci novými původními díly i překlady. Takže ta slova velmi často a velmi průhledně vyjadřují motiv, který vedl k jejich vzniku. Například slovo rodina. Žádná *familia* podle latiny, ale *ffjölskylda*, přičemž *ffjöl* znamená „množství“ ve smyslu řeckého *poly-*, a *skylda* je „povinnost“. Takže rodina je množství lidí, které dohromady udržuje vzájemná povinnost. Etymologie objasňuje právní, etické a jiné vztahy.

Každé srovnání asi kulhá, ale jak jste vnímala a vnímáte českou kulturu z islandské perspektivy?

Spíš bych řekla, jak vnímám islandskou kulturu z pozice české kultury. Pokaždé, když jsem byla na Islandu, chodila jsem, kam se dalo, na všechny koncerty, do divadel, na filmy, a často jsem se tomu ze začátku musela zasmát. Proti kulturní Praze padesátých a šedesátých let, která byla plná nezastupitelné kultury, mi vše připadalo ubohé, amatérské, nepřijatelné. Třeba když hrál tehdejší islandský symfonický orchestr Dvořákův houslový koncert, měla jsem pocit, že jejich sólový houslista snad nedokáže dohrát. To říkám jenom proto, kam za těch padesát let došli: kam se dnes na ně hrabeme. Česká kultura je dnes poněkud v úzkých. Tam

se zatím vyvinula úžasná hudba, klasická i populární, vrcholová divadla i filmy. Rychlý pokrok ve všem je pro Islandčany příznačný.

Za šíření islandské, ale i norské kultury jste obdržela několik vyznamenání. Která to byla?

V roce 1991 to byl islandský prezidentský Sokolí řád, pak byly dva norské královské řády. Ale ta vyznamenání vždy provází dopis, že je musím po smrti odevzdat.

Jak si s tím poradíte?

Při jedné příležitosti jsem je věnovala Národnímu muzeu, které má obrovskou sbírku medailí a islandské i norské jim tam chyběly. Takže až umřu, uvidím, čím mě hlavy států budou pokutovat.

Nakonec bych se chtěla zeptat na vaši současnou práci a plány.

Musím vás zklamat, myslím si, že se nesluší, abych měla nějaké plány. Ráda ještě něco malého hezkého přeložím, naskytne-li se. Ráda bych viděla přeložené ještě některé ságy, ale to přenechám mladším. Zvolnila jsem tempo. Mohu číst knihy, na které jsem dřív neměla čas, a putovat po české krajině a malých městech. Mohu říct, že jsem spokojená, protože mí mladí kolegové na pražské skandinavistice jsou skvělí, ač ostudně placeni, a česká nakladatelství mají na výběr dost překladatelů ze severských jazyků. Nemám co víc si přát.

Připravila Daniela Iwashita

Vyšlo v revue *Souvislosti* 2012, č. 2